

МИДХАТ РИБАНОВИЋ

ЈЕЗИК КАО ШТЕДИША — ЗАКОН ЈЕЗИЧКЕ ЕКОНОМИЧНОСТИ

Закон језичке економичности, као и многе друге општелингвистичке законитости, потиче дијелом из *теорије информације*, данас веома значајне дисциплине која истражује претежно математичке аспекте преношења порука унутар једног кода. Код је систем сигнала са одређеним вриједностима који омогућава преношење порука од *енкодера* (одашиљаоца) ка *декодеру* (примаоцу). Примјер веома једноставног кода је саобраћајни семафор са своја три свјетлосна знака различитих боја, нешто сложенији код јесте систем сигнализација помоћу заставица уобичајен код морнара, док је најсложенији код људски језик.

Један од значајних принципа у функционисању и развоју језика, који су лингвисти XX вијека доста рано установили, јест принцип језичке економичности. Суштина овог принципа може се исказати једноставном тврдњом да се сваки људски језик понаша као добар штедиша. То он чини, прије свега, на тај начин што „упошљава“ све расположиве сигнале не дозвољавајући им да „беспосличаре“ у језику, и што се ослобађа свега оног што је изгубило своју функцију, штедећи драгоцјени лингвистички простор за језичке иновације које су неопходне сваком језику.

Да сада видимо на неким примјерима како се принцип језичке економичности манифестује у структури језика и кроз његов историјски развој.

1. Сваки језик посједује граматичка правила која омогућавају редуцирање језичких порука (*порука*, као термин у теорији информације, значи било какав цјеловит дио информационог садржаја) на онај квантум сигнала који је потребан одређеном језичком и ситуационом контексту. То редуцирање је могуће захваљујући људској меморији, као и (несвјесном) знању матерњег језика, који помажу примаоцу поруке да у свијести рекон-

струише изостављене језичке елементе и тако схвати пуни смисао поруке. Ево једног примјера таквог редуцирања којим штедимо језичке сигнале:

Купио је хлеб и млијеко.

Садржај ове поруке сачињен је, у ствари, од двије реченице: *Купио је хлеб* и *Купио је млијеко*. Међутим, синтаксичка правила српскохрватског језика омогућавају да се двије узастопне реченице које се налазе у односу *координације* (тј. потпуне граматичке паралелности) сажму изостављањем оног конституента који треба да буде поновљен у једном низу координираних реченица. У нашем примјеру изостављени конституент је предикат. У следећим примјерима тај конституент је субјект, односно објект, односно прилошка ознака:

Драган је изгубио перо, а нашао књигу.

Самир воли и игра фудбал.

Јелена се шетала и забављала у парку.

Постоји још низ правила која омогућавају редуцирање разних категорија језичких сигнала не само у српскохрватској граматици него и у граматици сваког људског језика. Степен редуцирања зависи и од знања ванјезичких чињеница које је заједничко учесницима одређеног комуникационог чина и које је значајно за разумијевање порука унутар тог чина. Што је то знање веће, то је број неопходних сигнала мањи. Навешћу примјер једног комуникационог чина гдје су редукције драстичне. Претпоставимо да жена и муж имају „кућног” пријатеља који има обичај да код њих наврати петком послије подне и који нема баш много такта у конзумирању њиховог „домаћег” вина, и црног и бијелог, иако је тактичан у томе што увијек најави докле ће сједити, и то обично поштује. Једног петка увече они очекују, око шест сати, драге госте које би хтјели почастити вином, нарочито бијелим, чије су залихе већ при крају. Муж долази с посла и затиче у кухињи жену, која је на тренутак изишла из собе гдје сједи њихов кућни пријатељ. Под претпоставком да су све ове ванјезичке чињенице познате и жени и мужу, могуће је замислити овакав један дијалог између њих, који они дискретно воде у кухињи, изван дослуха свог пријатеља:

Муж: „Стиг’о?”

Жена: „Да.”

Муж: „Пије?”

Жена: „е_омэ:”*

Муж: „Црно?”

Жена: „Бијело.”

Муж: „Кад?”

Жена: „Седам.”

Муж: „Ух!”

Жена: „Шта ћ’ш!”

*) Ово је фонетска транскрипција оног одобравајућег мрмљања које наши писци каткад пишу са „Хм”.

Из ових штурних језичких сигнала и жена и муж, као и сви ми који смо упућени у све ванјезичке чињенице што се везују уз овај комуникациони чин можемо без тешкоћа реконструисати пуни садржај његових порука:

Муж: „Је ли стигао наш кућни пријатељ?“

Жена: „Да стигао је наш кућни пријатељ.“

Муж: „Да ли пије наше вино?“

Жена: „Да, он пије наше вино.“

Муж: „Да ли пије наше црно вино или пије наше бијело вино? (Надам се да пије наше црно вино, јер бијелог вина немамо још много, а волио бих га понудити нашим драгим гостима који долазе вечерас око шест сати; осим тога, не бих волио да он буде ту када гости дођу).“

Жена: „Он пије наше бијело вино.“

Муж: „Када је рекао да ће отићи?“

Жена: „Рекао је да ће отићи у 7 сати.“

Муж: „Ух, то је баш непријатна вијест јер нам пријатељи долазе око шест сати.“

Жена: „Шта ћеш! Ту се не може ништа учинити, јер ми смо искупили фину да бисмо му рекли да иде.“

У ствари, у сваком комуникационом чину постоји један квантум ванјезичког знања које је познато и одашиљаоцу и примаоцу поруке — без тог заједничког знања комуникација би била тако отежана да готово не би вриједјело упуштати се у њу. Овим сазнањем, лингвистика, у сарадњи са теоријом информације, пружа егзактну потврду неким општеприхваћеним ставовима о степену комуникативности неког текста, као што су:

— да ћемо утолико боље схватити један литерарни текст уколико боље упознамо друштвену стварност из које је поникао, јер се на тај начин наше знање о ванјезичкој реалности која чини подлогу тог текста приближава истом знању аутора текста, тј. фонд заједничког знања „одашиљаоца“ и „примаоца“ поруке постаје приближно исти;

— да ћемо утолико боље схватити један стручни текст уколико више знамо о тој струци, јер наше веће знање омогућава да се приближимо знању „ванјезичке реалности“ с којим је аутор почео писати текст;

— да је за успјешно комуницирање на страном језику потребно солидно познавање културе (у антрополошком смислу) људи који говоре тим језиком; то познавање нам омогућава да реконструирамо многе елементе значења које странац експлицитно не сигнализира, јер се они подразумевају у његовој култури.*

*) У вези са овим занимљив је и поучан један случај који се десио једном нашем преводиоцу дјела Агате Кристи: важна епизода у једном њеном детективском роману, у којој се радило о бјежању убице кроз прозор, никако није могла да му се логички „упштама“, иако је био сигуран да је све добро превео. Када је сазнао да су у Британији прозори друкчији од наших, све се одједном лијепо „уклопило“.

Коначно, из сазнања да је за успјешно комуницирање потребно да учесници комуникационог чина посједују велики фонд заједничких знања о ванјезичкој стварности можемо извући једну, за наше услове, веома корисну поуку: када пишемо или говоримо, мислимо на оне који ће нас читати или слушати, рецимо им, јасно и кратко, све што је потребно да би схватили суштину наших порука. Успјешно комуницирање је можда један од првих услова успјешне демократизације односа међу људима у друштву какво је наше — свако треба да схвати и свако треба да буде схваћен.

2. Други примјер дјеловања закона језичке економичности који ћу овдје навести односи се на једну интересантну појаву у стандардном српскохрватском језику у Босни и Херцеговини. Ми у овој републици употребљавамо низ „синонимних“ парова од којих се један члан пара претежно или искључиво употребљава у источној, а други у западној варијанти нашег књижевног језика. Такви парови су *властити* — *сопствени*, *утисак* — *дојам*, *сат* — *час*, и многи други. Вјерујем да многи читаоци из БиХ неће ни знати који је члан пара „источни“, а који „западни“.* Али они знају шта те ријечи значе и, што је посебно интересантно, почињу да осјећају мање или веће разлике у значењу између појединих чланова сваког пара. Какав лијеп примјер дјеловања закона језичке економичности! Тај закон, ето, не дозвољава да било шта у језику „сједи беспослено“ и „цаба хлеб једе“, како би то народ сликовито рекао. Такви „цабахљебароши“ били би „чисти“ синоними, јер би онда двије или више ријечи служиле за ознаку потпуно истог појма, што је у језику недозвољиво расипништво. Није зато никакво чудо што данас у БиХ *сат* и *час* значе различите ствари, на примјер, у реченици: „Данас на Факултету имам два часа који почињу у 10 сати.“ Ово исто би се у западној варијанти изразило са: „Данас на Факултету имам два сата који почињу у 10 сати.“, а у „ортодоксној“ источној варијанти са: „Данас на Факултету имам два часа који почињу у 10 часова.“ (Наравно да би неко вјешт на језику успио да то изрази и без понављања ријечи *сат* односно *час* у истој реченици, али нама у БиХ та посебна вјештина овдје није потребна).

Семантичко или бар стилистичко диференцирање чланова разних синонимних парова није увијек једнако брз процес, јер оно, као и сваки лингвистички процес, зависи од низа других фактора у сложенем механизму људског језика. Тако се на примјер, *дојам* и *утисак* нису издиференцирали у БиХ до истог сте-

*) Да људи у БиХ махом не знају којој варијанти „припала“ који члан оваквих синонимних парова установио је једном анкетом Србан Јанковић, лингвиста који је несумњиво највише допринио научном одређивању статуса босанскохерцеговачког израза у оквиру српскохрватског језичког комплекса. Ми у овој републици осјећамо да су оба члана оваког пара ријечи једнако „наши“ и, ако нисмо лингвисти, по правилу се не занимамо за њихов статус изван нашег израза. Од више радова Србана Јанковића о овој проблематици посебно бих препоручио његов „Поглед на босанскохерцеговачки међуваријантни тип“, објављен у *Прегледу*, година LVII, књига 1, Сарајево, мај (број 5), 1967.

пена као и *сат-час*. Ипак, већина нас у овој републици почињемо да осјећамо једну, ма како танану, разлику између ове двије ријечи. Да бих потврдио тај свој дојам (овдје мени лично више одговара *дојам* него *утисак*), обавио сам следећи експеримент. Саставио сам један текст у којем се једна од ове двије ријечи требала појавити четири пута. На та четири мјеста оставио сам празан простор, а затим сам замолио десетак својих пријатеља, углавном *нелингвиста*, да у те празне просторе упишу или *дојам* или *утисак*, према томе како им налаже њихово интимно језичко осјећање. Мада нисам добио стопостотну униформаност у реаговањима својих пријатеља, пријатно ме је изненадио висок степен сагласности, који се кретао око 70%. Експеримент је недвојбено показао (*недвојбено* је, узгред буди речено, код мене дефинитивније него *несумњиво*) да су се у БиХ дојам и утисак издиференцирали тако да *дојам* почиње да значи нешто што има шири временски обухват него *утисак*, али је можда слабијег интензитета. Наравно да ова фина разлика није уопште значајна за велики број контекста, у којима је онда нама у БиХ свеједно да ли рекли једно или друго, али ипак има контекста гдје ће у нас људи са бољим лингвистичким слухом рећи некад само *утисак*, а некад само *дојам*.*

На крају овог одломка треба истаћи да синонимни *стручни* термини не могу диференцирати своје значење једноставно зато што је оно строго дефинисано унутар сваке поједине науке или струке. *Станица* и *хелија* означавају и морају означавати увијек исти појам, као и *азот* и *душик*, и низ других „двојних“ термина. Ми у БиХ дужни смо да у процесу образовања дајемо једнаку вриједност члановима оваквих терминолошких парова, јер је једнака отвореност према двјема варијантама српскохрватског књижевног језика једно од основних начела књижевнојезичке политике у нашој републици.

3. Трећи вид манифестовања закона језичке економичности који овдје износим односи се на историјски развитак језика: мијењајући се временом, језик штеди своје „ресурсе“ на тај начин што се ослобађа свега што губи своју функцију. Овај вид економичности језика најлакше се уочава у области рјечника. Сви знамо да се данас не чују бројне ријечи које су се односиле на оне елементе наше материјалне културе што су давно превазиђени. Да ли знате шта значе ове „наше“ ријечи: *анџак*, *пјестина*, *крам*, *чевчег*, *пармача*, *угити*, *шукав*, *охотно*, *оврљ*, *улчија*? Вјероватно је, а и нормално, да не знате. Оне су потпуно непотребне за ваше успјешно функционисање у савременом тренутку

*) Не знам да ли се почиње разликовати *фабрика* од *творнице*, али ми је један лектор *Ослобођења* рекао да почиње. Биће веома занимљиво и корисно да нам и читаоци укажу на сличне појаве у свом крају или у области којом се баве. Нарочито су лектори у повољној ситуацији да опажу овакве појаве. Они се могу, рецимо, „правити невјешти“ па текст неког аутора „излекторисати“ тако да му сваки *дојам* исправи у *утисак*, сваки *убијеђен* преправе у *увјерен*, сваку *сигурност* у *безбједност*, сваког *судионика* у *учесника*, или обратно, па затим тако исправљен текст дати поново аутору и посматрати његову реакцију.

нашег живота. Зашто да њима оптерећујете мозак кад има толико тога што је вама и вашем мозгу много потребније? Исту судбину доживљавају и други језички елементи који изгубе своју функцију. Из једног језика могу нестати одређени синтаксички обрти, глаголска времена, наставци ријечи, гласови и гласовни контрасти. Тако се штеде наши језички потенцијали за нове обрте, времена, наставке и гласове, који нам могу постати неопходни у новим животним и друштвеним условима. Обично је та „смјена“ старог и новог у језику бржа уколико је бржи општи развој једне људске заједнице. Наша земља је управо красан примјер релативно веома брзе језичке промјене подстакнуте нашим брзим развојем. Код нас је до скоро био обичај међу језичарима да се кука над нестајањем овог или оног „лијепог“ облика из нашег језика. Међутим, то је наметање лингвистички нелингвистичких критерија, у овом случају естетских. А ако је и о естетици ријеч, не мора да значи да је оно што је њима лијепо и сваком другом лијепо.

Да бих показао како и зашто из језика ишчежавају, поред ријечи, и други елементи, послужићу се примјером из гласовне структуре нашег језика, који ће, надам се, бити близак великом броју читалаца.

На једном великом дијелу српскохрватске језичке територије током веома дугог временског периода постојали су — а и данас постоје мада на знатно мањем подручју — један „меки“ (палатализован) /ш'/ и њему одговарајући звучни парњак /ж'/ на мјестима гдје се у данашњем стандардном ијекавском изговору јавља група /сј/ односно /зј/. Тако је *сјекира* била *и'екира*, *сједи* било *и'еди*, *козје* *млијеко* било *кож'е млијеко*, итд. Да то нису биле само варијанте (тзв. *алофони*) „тврдых“ (непалатализованих) /ш/ и /ж/ него независне гласовне вриједности способне да измијене зачење ријечи (тзв. *фонеме*) доказује се постојањем парова ријечи које су се разликовале само по томе што је један члан пара имао /ш/ а други /ш'/, односно један /ж/ а други /ж'/; такви парови су били: *пашалук* — *паш'алук* („тврдоглавост“) и *женица* — *ж'еница* („зјеница“). Под утицајем књижевног језика, у који нису унесени меки *и'* и *ж'*, ови гласови ишчежавају из народног говора разлажући се на она два гласа од којих су некад и постали, на *с* и *ј* односно *з* и *ј*. На комуникационом плану ништа није изгубљено, јер се и даље чувају значењске разлике које су некад сигнализирани контрасти /ш/:/ш'/ и /ж/:/ж'/, само данас другим гласовним средствима. То сада омогућава тврдим /ш/ и /ж/ да прошире своја поља дисперзије (*поље дисперзије* је скуп свих могућих физичких реализација једног фонема). Отуд се данас /ш/ и /ж/ изговарају негдје „тврђе“ негдје „мекше“, а каткад различито и код једног те истог говорника.

Али, језик је — како нас учи модерна лингвистика — један веома кохерентан систем. Отац модерне лингвистике, Швајцарац Фердинанд де Сосир (Saussure), окарактерисао је то својство

језика познатом изреком да је језик „систем гдје је све повезано”. То би требало да значи да ако у једном таквом систему промијените један детаљ, ви покрећете „ланчану реакцију” која ће подстаћи низ других промјена. Једна значајна промјена, која се данас збива у нашем језику, а која је подстакнута губитком контраста /ш/:/ш’/ и /ж/:/ж’/, односи се на нестајање контраста /ч/:/ћ/ и /ц/:/ђ/ у нашим ијекавским говорима. Наиме, један ранији систем сугласничких фонема нашег језика садржавао је овакву једну кохеренту и симетричну структуру:

/ш/	/ж/	/ч/	/ц/
/ш’/	/ж’/	/ћ/	/ђ/

Нестајањем фонема /ш’/ и /ж’/ јавља се асиметричност у тој структури, коју лијепо видимо на овом дијаграму:

/ш/	/ж/	/ч/	/ц/
—	—	/ћ/	/ђ/

Такво стање нарушава кохерентност цијелог система, оно „смета” језику, и он зато настоји да га уклони. То би могао учинити, на примјер, избацивањем контраста /ш/:/ж/ из система. То ипак не чини, и то бар из два разлога: прво, јер је тај контраст веома потребан језику као сигнал великог броја значењских разлика, као што су оне између *шалити се* : *жалити се*, *Шарко* : *Жарко*, *душити* : *дужити* и унутар бројних других минималних парова (како се у фонологији зову двије ријечи које се разликују по само једном гласовном елементу); друго, јер се разлика између /ш/ и /ж/ остварује на основу својства звучности, које је присутно код /ж/ а одсутно код /ш/); пошто се то својство иначе користи у нашем језику у низу других консонантских контраста (/с/:/з/, /ф/:/в/, /п/:/б/, итд.), врло је економично ако га што више „упослимо”, па отуд тенденција да се оно сачува и на артикулацијском мјесту гласова /ш/ и /ж/. Ниједан од ових разлога, међутим, не важи кад су у питању контрасти /ч/:/ћ/ и /ц/:/ђ/ прво, минималних парова ријечи са овим гласовним контрастима које су у употреби у урбаним говорима на ијекавском подручју или има занемарљиво мало (једини пар који се још каткад јавља у неким говорима БиХ јесте *чар* „драж” и *ћар* „корист”) или их никако нема; друго, фонетско својство *палатализованости* („мекоће”), на основу којег се /ћ/ разликује од /ч/ и /ђ/ од /ц/, не користи се као искључива разлика између било која два чиста сугласника у нашем језику, па изгледа врло неекономично одржавати то својство ако већ није неопходно ни за она два пара сугласника. Јасно је, дакле, да је најјекономичнији начин да се „разријеш” асиметричност у структури нашег низа сугласника, настала губљењем /ш’/ и /ж’/, на тај начин што ће се „стопити” контрасти /ч/:/ћ/ и /ц/:/ђ/, дајући два фонема умјесто четири. Та два фонема су

они средњи /ч/ и /ц/ који се данас чују у највећем броју градова на ијекавској територији (град се динамичније развија од села па су у њему и језичке промјене брзе). Пошто је њихово артикулационо поље дисперзије знатно шире, сада се ти „средњи“ гласови реализују понекад „мекше“ (као код многих младих људи у Сарајеву), понекад „тврђе“ (као код оних који, реагујући на критике због умекшаног /ч/, говоре нешто попут: „Ја чу сада почи кучи“).

У вези са овим лингвистичким објашњењем процеса стапања фонема /ч/ и /ћ/ те /ц/ и /џ/ у по један фонем, имам једну важну напомену: моје објашњење нипошто не значи да се ја и залажем за укидање ових разлика у писму или говору. Молим потенцијалне критичаре да ову напомену више пута прочитају јер су, раније, показивали чудну склоност да овакве моје напомене потпуно превиђају. У ствари, критиковати се може само став или мишљење, а објашњење се може само научно обезвриједити. Бићу сретан ако неко успије уградити ово друго, јер ћу вјероватно научити нешто сасвим ново. А ако неког интересује мој став о овом проблему, изнијећу га и овог пута. Постоји читав низ разлога, углавном социолошке нарави, због којих сматрам да разлике између /ч/ и /ћ/ и /ц/ и /џ/ треба његовати и у писму и у сваком званичнијем говору. Није мјесто да овдје говорим о свим тим разлозима. Изнијећу само онај најважнији: писмо служи као „заједнички именитељ“ више језичких варијетета који, у једном стандардном језику, могу коегзистирати у одређеном времену, па пошто се ово „стапање“ одвија само у неким ијекавским варијететима српскохрватског језика, свођењем четири слова што представљају ове фонеме на само два, ми бисмо знатно одступили од фонетског принципа нашег писма, јер би они наши људи који још разликују сва ова четири фонема остали без слова за два од њих. Осим тога, писмо служи и за регистровање говора ранијих временских периода када је појава стапања наших африката била ограничена на много мање просторе. У говорном језику једначење четири африката на два помало вријећа језичко осјећање оних наших људи који разлике између /ч/ и /ћ/ те /ц/ и /џ/ још чврсто одржавају, па би они који су те разлике изгубили у спонтаном говору требали, из обичне људске увиђавности, да се потруде да их, бар у јавним наступима, унесу у свој израз. Чини ми се, ипак, да не би било лоше да и они који их још одржавају развијају толеранцију према говорима у којима се оне стапају, јер је појава једначења африката неминован лингвистички процес у већини ијекавских говора, процес који ће, вјероватно, већ код њихове дјеце, потпуно превладати.

Три примјера дјеловања закона језичке економичности које сам овдје изнио илуструју неке, мада не и све његове аспекте. Овом закону је посебан значај придавао француски лингвиста Андре Мартине (André Martinet), који је нарочито увјерљиво показао његову вриједност у објашњавању гласовних про-

мјена током језичке еволуције. Његова књига под насловом *Економичност фонетских промјена* (Economie des changements phonétiques) спада у класике модерне лингвистичке литературе. Иначе, овај закон, који је Мартине разрадио на лингвистичкој основи, вишеструко је потврђен у истраживањима у оквиру теорије информације. Његовом потврдом можемо сматрати и податак из ових истраживања који указује на постојање математички одређивог односа између дужине ријечи и учесталости њене употребе. Тај однос је обрнуто пропорционалан, што значи да ће ријеч бити утолико краћа уколико се чешће јавља у језику. То потврђују бројне данас кратке ријечи које су у наш језик примљене у много дужиој форми. *Кино* је некад био *кинематограф*, али када је та институција постала „масовна појава” о којој се свакодневно говорило, указала се потреба да се *кинематограф* економичније изговара, са мање напора, и то је довело до свођења ове петосложне ријечи на два слога. *Оториноларингологија* је заиста голем и незгодан „залогај”, али у устима свих оних који ову ријеч иоле чешће изговарају, она постаје *оторина*. Исто се дешава са *факултетом* и *професором* у студентском жаргону, гдје они, због чешће употребе, постају *факс* и *проф(а)*. (То што „профе” на „факсу” махом тако не говоре мислим да треба приписати њиховој оптерећености језичким традиционализмом, који такво скраћивање сматра, погрешно са становишта модерне лингвистике, својеврсним варваризмом). И коначно, због своје релативно велике честоте, веома су кратке, најчешће једносложне, оне ријечи у језику које служе за граматичко везивање ријечи са „пуним” значењем, тј. оних ријечи које чине срж смисла једне језичке поруке. У реченици коју сте управо прочитали такве ријечи су: *и, због, своје, су, оне, у, које, за, са*. Код нас их неки лингвисти зову *граматикалним* ријечима. Ријетке су реченице, у нашем и било којем људском језику, без граматикалних ријечи, јер би без њих оне друге, „пуне” ријечи најчешће биле само гомиле симбола без унутарњег реда, тј. без граматике. Граматикалних ријечи — то су обично везници, приједлози, разне замјенице, помоћни глаголи и сличне „ситне” ријечи — нема много у језику; у зависности од типа језика, њих може бити од двадесетак до пар стотина, у односу на десетине, па и стотине хиљада ријечи са пуним значењем. А како су те ријетке граматикалне ријечи сваки час потребне за спајање пуних ријечи у сувисле цјелине, очито је да су веома фреквентне у језику, па зато, према теорији информације, и веома кратке. И заиста, најбоље ли кад у каквом језику на помоћан глагол од шест слогова?!

На крају овог осврта на језичку економичност потребно је одговорити на једно питање које је без сумње искрсло у свијести пажљивих читалаца док су читали ове редове, а које би се могло овако поставити: ако закон језичке економичности дјелује у правцу скраћивања ријечи, неће ли он онда временом свести рјечник сваког језика — или барем онај његов фреквентнији дио — на једносложне, или још ниже „гране”? Неће.

Неће зато што он није једини општелингвистички закон, што има других који дјелују у супротном смјеру, што је потреба за споразумијевањем која „чува“ ријечи од превеликог скраћивања најважнија функција језика, и, коначно, што је људски језик фантастично сложен систем законитости и принципа који су сви у узајамној спрези, спрези која га чини управо онако дивно прилагодљивим какав јесте.

LANGUAGE AS A SAVER — THE LAW OF LINGUISTIC ECONOMY

Summary

Linguistics and Information Theory have demonstrated that human language behaves like a good saver, i. e. that it conserves its resources by 'employing' all available signals and ridding itself of the ones that have lost their communicative function. This is illustrated by means of three kinds of examples: (1) by syntactic rules which allow the speaker to synthesize his message, especially in situations in which the speaker's and hearer's shared knowledge of the relevant non-linguistic reality is considerable; (2) by examples from standard Serbo-Croatian as it is used in Bosnia-Herzegovina, where members of 'synonymous' pairs of words, one of which is associated with the eastern and the other with the western variant of the language, are now used with different meanings (e. g. *sat* is 'an hour' and *čas* is 'a lesson'); and (3) by the loss of the (č) : (ć) and (dž) : (đ) oppositions in some ijekavian dialects, which, having approached almost a zero functional load, are disappearing from these dialects.